

Andrzej Kazberuk

Opis dzieła:

*Konserwacja i rekonstrukcja siedemnastowiecznego epitafium
Bogusława i Anny Marii Radziwiłł
z Katedry pw. Najświętszej Marii Panny i Św. Wojciecha
w Kaliningradzie, Rosja.*

Tematem dysertacji jest konserwacja i rekonstrukcja epitafium Bogusława i Anny Marii Radziwiłł bardzo mocno zniszczonego podczas II Wojny Światowej. Dekoracja rzeźbiarska wykonana oryginalnie z alabastru angielskiego uległa całkowitej dezintegracji podczas pożaru królewieckiej katedry w 1944 r. Autor podjął się pełnej rekonstrukcji ornamentów i popiersi a także herbów. Czarne tło, wykonane z wapienia zbitego *Noir Belge*, zachowało się w większości, jednak wymagało rozległych uzupełnień których łączna masa wyniosła ok. 800 kg.

Epitafium ufundował po śmierci żony w 1667 r. sam książę, a twórcami najpewniej byli rzeźbiarze niderlandzcy, pracujący w warsztatach gdańskich. Prace zostały ukończone już po nagłej śmierci Bogusława w 1669 r.

Nagrobny pomnik (o wymiarach: 380 cm wysokości, 344 cm szerokości) ma kształt zbliżony do kwadratu. Wewnątrz widoczne są dwie, owalne, wypukłe tablice inskrypcyjne, ujęte alabastrowymi bordiurami. Lewą, poświęconą Bogusławowi, otacza wieniec z panopliów (dekoracyjno-symbolicznych motywów, złożonych z wiązek broni i oręża ochronnego). Ornamenty zwieńczone zostały hełmem rycerskim z książęcą mitrą. Tablica prawa, upamiętniająca Annę Marię, otoczona jest wieńcem z róż i lilii. Wieńczy ją czaszka na skrzyżowanych piszczelach, nad którą wyrzeźbiono mitrę książęcą. Pomiędzy zwieńczeniami tablic ustawiona została na obłokach pełnoplastyczna

figura putta z rozłożonymi rękoma.

W dolnej części epitafium, na osi tablic, umieszczono półplastyczne popiersia zmarłych małżonków, w pozycji en trois quatre, zwróconych ku sobie. Książę przedstawiony został w półbroi i todze, z żabotem pod szyją i w peruce. Anna Maria – w todze narzuconej na suknię z odsłoniętymi ramionami i dekoltem, na który opada perła w kształcie łyzy. Na szyi księżna ma naszyjnik z pereł, włosy kunsztownie upięte w loki. Między popiersiami umieszczono parę putt oplakujących zmarłych. Nad nimi książęcego orła w koronie, z herbem Radziwiłłów na piersi. Na zewnątrz owalu, w narożnikach pomnika, widnieją herby – na górze: Pogoń Litewska i orzeł, na dole: Ostróg (herb przodków zmarłych, książąt Ostrogskich) i radziwiłłowskie Trąby.

W trakcie odbudowy świątyni odnaleziony został duży fragment tablicy inskrypcyjnej Bogusława Radziwiłła, co stało się impulsem do podjęcia rozmów ze stroną rosyjską na temat możliwości odrestaurowania epitafium. Pracę podzielono na kilka etapów które zostały zrealizowane w latach 2007 – 2008.

Autor we wstępie uzasadnił przyczynę podjętego tematu i przedstawił argumenty pozwalające podjąć decyzję o rekonstrukcji dekoracji rzeźbiarskiej. Z braku dostępu do oryginalnego alabastru postanowiono o opracowaniu metody jego imitowania.

W części historycznej przedstawiono najważniejsze fakty o miejscu w którym znajduje się epitafium, a także opracowano rozbudowaną rozprawę o życiu Bogusława Radziwiłła. Było to ważne dla autora aby przestudiować skomplikowaną historię księcia i Rzeczypospolitej połowy XVII w.

W pierwszym etapie omówiono przebieg prac restauratorskich nad zachowanym tłem epitafium, a także rekonstrukcji znacznej części tablicy wraz z inskrypcją.

W następnej kolejności opisano w jaki sposób uzupełniono pozostałe ubytki i pozłożono napisy.

W trzecim etapie zrekonstruowano ornamenty gdzie najistotniejszym zagadnieniem było opracowanie metody imitowania angielskiego alabastru. W tym celu, przebadano w komorze starzeniowej, osiem syntetycznych spoiw i wybrano najbardziej światłotrwałą. Wyselekcjonowano optymalne wypełniacze. Podczas pracy autor natknął się na niespodziewany problem w pozyskaniu odpowiednich wypełniaczy - mączek kamiennych. Powstał projekt kruszarki a następnie jej prototyp, który pracuje do teraz.

W części badawczej ujęto także aneks praktyczny polegający na przeglądzie metod obróbki powierzchni rekonstrukcji wykonanych z żywicy sztucznych. Opisano narzędzia i elektronarzędzia wraz z osprzętem.

Załączniki zawierają wyniki badań petrograficznych: odnalezionej fragmentu białego alabastru a także czarnego „marmuru” *Noir Belge*, a także przebieg i wyniki badania próbek zanieczyszczonych molekułami żelaza i bez nich. Autor dysertacji chciał potwierdzić lub zaprzeczyć panującej powszechnie opinii, iż wprowadzone żelazo podczas mieszania żywicy przyspiesza jej zmianę barwną. Rezultaty analizy wykazały, że Fe nie przyspiesza żółknięcia wybranych polimerów. Podobne prace badawcze należy powtórzyć w innym ośrodku dla potwierdzenia obserwacji.

Rozprawę zamyka załącznik, gdzie opisano surowce z których XVII wieczni rzeźmieślnicy i artyści wykonali epitafium.

Postawionym w dysertacji założeniem było odtworzenie obiektu w taki sposób, aby stał się na nowo świadectwem istnienia pomnika nagrobego Bogusława i Anny Marii Radziwiłł. Dzieło to było i nadal jest trwałym śladem związanym z istnieniem osób istotnych dla kształtu historii. Mimo kontrowersji co do postępowania samego księcia, odtworzenie

epitafium leżało w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość artystyczną, historyczną i estetyczną. Cel ten został osiągnięty poprzez poddanie konserwacji zachowanej substancji zabytku, a także w wyniku pełnej rekonstrukcji brakującej dekoracji rzeźbiarskiej.

Andrzej Kazberuk